

**ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ἠθικά Νικομάχεια,
B 6.10-13·16, 1106b18-28· 1106b36-1107a6**

Οἷον καὶ φοβηθῆναι καὶ θαρρῆσαι καὶ ἐπιθυμῆσαι καὶ ὀργισθῆναι καὶ ἐλεῆσαι καὶ ὄλως ἡσθῆναι καὶ λυπηθῆναι ἔστι καὶ μᾶλλον καὶ ἥττον, καὶ ἀμφοτέρω οὐκ εὖ· τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἔνεκα καὶ ὡς δεῖ, μέσον τε καὶ ἄριστον, ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς. Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τὰς πράξεις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον. Ἡ δ' ἀρετὴ περὶ πάθη καὶ πράξεις ἐστίν, ἐν οἷς ἢ μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἢ ἔλλειψις, τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται· ταῦτα δ' ἄμφω τῆς ἀρετῆς. Μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἢ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γε οὕσα τοῦ μέσου. [...] Ἔστιν ἄρα ἢ ἀρετὴ ἕξις προαιρετικὴ, ἐν μεσότητι οὕσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ᾧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν. Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ καθ' ἔλλειψιν· καὶ ἔτι τῷ τὰς μὲν ἐλλείπειν τὰς δ' ὑπερβάλλειν τοῦ δέοντος ἐν τε τοῖς πάθεσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι, τὴν δ' ἀρετὴν τὸ μέσον καὶ εὐρίσκειν καὶ αἰρεῖσθαι.

A1. α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε κάθε μία από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «**Σωστό**», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «**Λάθος**», αν είναι λανθασμένη, με βάση το αρχαίο κείμενο:

1. Η υπερβολή και η έλλειψη συνιστούν αμαρτίες.

2. Η αρετή αποσκοπεί στη μεσότητα.

3. Η μεσότητα ανήκει σε δύο κακίες, την υπερβολή και την έλλειψη.

(μονάδες 3)

β. Για κάθε μία από τις παραπάνω απαντήσεις να γράψετε στο τετράδιό σας το κομμάτι του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνει.

(μονάδες 3)

γ. Να γράψετε στο τετράδιό σας τις λέξεις ή τις φράσεις στις οποίες αναφέρεται το καθένα από τα παρακάτω:

1. «ἀμφοτέρω»

2. «ὅπερ ἐστὶ τῆς ἀρετῆς»

3. «ταῦτα δ' ἄμφω τῆς ἀρετῆς»

4. «ᾧ»

(μονάδες 4)

Μονάδες 10

B1. Να αναλύσετε στο τετράδιό σας τα σημεία στα οποία φαίνεται η κοινωνική διάσταση της ηθικής αρετής.

Μονάδες 10

ΟΡΟΣΗΜΟ

B2. Να αναλύσετε στο τετράδιό σας τη σημασία της «προαιρέσεως» στον καθορισμό της έννοιας της ηθικής αρετής.

Μονάδες 10

B3. Να γράψετε στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε μία από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτό τη λέξη «**Σωστό**», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «**Λάθος**», αν είναι λανθασμένη:

α. Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε το 348 π.Χ.

β. Ο Αριστοτέλης θεωρούσε πως ο αληθινός φιλόσοφος πρέπει να θυσιάζει ακόμη και τις προσωπικές του απόψεις «ἐπὶ σωτηρία τῆς ἀληθείας».

γ. Ο Αριστοτέλης δίδαξε στο Λύκειο, το εκπαιδευτήριο το οποίο ίδρυσε ο Θεόφραστος, προκειμένου να διαφυλαχθούν και να προβληθούν οι ιδέες του Σταγειρίτη.

δ. Από τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ. διάφοροι στοχαστές με συζητήσεις και γραπτές πραγματείες προσπαθούσαν να ορίσουν το περιεχόμενο της τέχνης, της αισθητικής και της αγωγής.

ε. Κατά τον Αριστοτέλη, η σοφία και η φρόνηση είναι διανοητικές αρετές οι οποίες έχουν την έδρα τους στο *ἐπιθυμητικόν*.

Μονάδες 10

B4. Να αντιστοιχίσετε στο τετράδιό σας κάθε μία αρχαία ελληνική λέξη της στήλης Α με την ετυμολογικά συγγενή της νεοελληνική λέξη της στήλης Β (Στη στήλη Β περισσεύουν τρεις λέξεις)

Στήλη Α	Στήλη Β
ήσθηναι	πειθήνιος
πάθη	νουνεχής
ἔστιν	βεληνεκές
ἕξις	αίσθηση
ὑπερβολήν	δυσόσμος
	ιστός
	παρουσία
	πένθιμος

Μονάδες 10

B5.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
Πλούταρχος, *Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς*, 444b

Το ήθος, τώρα, δημιουργεί την ορμή του πάθους, χρειάζεται, όμως, τον λόγο για να την κρατήσει στα όρια του μέτρου και να την εμποδίσει να υπερβεί ή να υπολειφθεί της κατάλληλης στιγμής. Πραγματικά, το παθητικό και άλογο κινείται άλλοτε με μεγάλη σφοδρότητα και ταχύτητα και άλλοτε πιο μαλακά και αργά απ' ό,τι απαιτεί η περίσταση. Για τούτο καθετί που κάνουμε κάθε φορά μπορεί να πετύχει κατά ένα μόνο τρόπο, αλλά μπορεί ν' αποτύχει κατά πολλούς. [...] Τούτο, λοιπόν, είναι το κατά φύση έργο του πρακτικού λόγου, να καταλύει και τις υπερβολές και τις ελλείψεις των παθών. Στις περιπτώσεις, δηλαδή, όπου από ασθένεια και αδυναμία ή από φόβο και δισταγμό η ορμή

ενδίδει πολύ γρήγορα και απαρνιέται πρόωρα το καλό, εκεί εμφανίζεται ο πρακτικός λόγος για να υποκινήσει και να συδουλίσει την ορμή· όπου, πάλι, η ορμή προχωρεί πέρα από τα κανονικά όρια, ρέοντας υπερβολική και άτακτη, εκεί ο πρακτικός λόγος αφαιρεί τη βιαιότητά της και την ελέγχει. Έτσι, περιορίζοντας την κίνηση των παθών, η λογική εμφυτεύει στο άλογο τις ηθικές αρετές, οι οποίες είναι το μεσαίο σημείο ανάμεσα έλλειψης και υπερβολής.

(Μετάφραση: Φιλολογική ομάδα, εκδ. Κάκτος)

Αφού μελετήσετε το παραπάνω μεταφρασμένο απόσπασμα από το *Περί ήθικης ἀρετῆς*, να συγκρίνετε τις απόψεις που διατυπώνει ο Αριστοτέλης για την αρετή με αυτές του Πλουτάρχου.

Μονάδες 10

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Θουκυδίδης, *Ιστορίαι*, 2.47.3-2.47.4 και 2.48.2-2.48.3

καὶ ὄντων αὐτῶν οὐ πολλὰς πω ἡμέρας ἐν τῇ Ἀπικῇ ἡ νόσος πρῶτον ἤρξατο γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, [...] οὐ μέντοι τοσοῦτός γε λοιμὸς οὐδὲ φθορὰ οὕτως ἀνθρώπων οὐδαμοῦ ἐμνημονεύετο γενέσθαι. οὔτε γὰρ ἰατροὶ ἤρκουν τὸ πρῶτον θεραπεύοντες ἀγνοία, ἀλλ' αὐτοὶ μάλιστα ἔθνησκον ὅσω καὶ μάλιστα προσῆσαν, οὔτε ἄλλη ἀνθρωπεῖα τέχνη οὐδεμία· ὅσα τε πρὸς ἱεροῖς ἰκέτευσαν ἢ μαντείοις καὶ τοῖς τοιοῦτοις ἐχρήσαντο, πάντα ἀνωφελεῖ ἦν, τελευτῶντές τε αὐτῶν ἀπέστησαν ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικῶμενοι. [...] ἐς δὲ τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἐξαπιναίως ἐσέπεσε, καὶ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Πειραιεῖ ἤφατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε καὶ ἐλέχθη ὑπ' αὐτῶν ὡς οἱ Πελοποννήσιοι φάρμακα ἐσβεβλήκοιεν ἐς τὰ φρέατα· κρῆναι γὰρ οὕτω ἦσαν αὐτόθι. ὕστερον δὲ καὶ ἐς τὴν ἄνω πόλιν ἀφίκετο, καὶ ἔθνησκον πολλῶ μᾶλλον ἤδη. λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ ὡς ἕκαστος γινώσκει καὶ ἰατρὸς καὶ ἰδιώτης, ἀφ' ὅτου εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτό, καὶ τὰς αἰτίας ἄστινας νομίζει τοσαύτης μεταβολῆς ἰκανὰς εἶναι δύναμιν ἐς τὸ μεταστήσαι σχεῖν· ἐγὼ δὲ οἶόν τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ' ὧν ἂν τις σκοπῶν, εἴ ποτε καὶ αὐθις ἐπιπέσοι, μάλιστ' ἂν ἔχοι τι προειδῶς μὴ ἀγνοεῖν, ταῦτα δηλώσω αὐτός τε νοσήσας καὶ αὐτὸς ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παρακάτω αποσπάσματος: «ἐς δὲ τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἐξαπιναίως ἐσέπεσε, [...] καὶ ἔθνησκον πολλῶ μᾶλλον ἤδη».

Μονάδες 10

Γ2. α. Πώς προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τον λοιμό οι πληγέντες από αυτόν;

(5 μονάδες)

β. Ποιος είναι ο λόγος για τον οποίο ο Θουκυδίδης αποφάσισε να καταγράψει την κατάσταση;

(5 μονάδες)

Μονάδες 10

Γ3. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον ζητούμενο τύπο για κάθε μία από τις παρακάτω λέξεις:

θεραπεύοντες: την κλητική ενικού αριθμού στο ουδέτερο γένος

προσήσαν: το β' ενικό προστακτικής ενεστώτα

άνωφελή: τη δοτική στον αντίθετο αριθμό στο θηλυκό γένος

άπέστησαν: το απαρέμφατο παρακειμένου στην ίδια φωνή

ήψατο: το β' πληθυντικό πρόσωπο οριστικής παρακειμένου στην ίδια φωνή

φρέατα: την ίδια πτώση στον αντίθετο αριθμό

άστινας: την ίδια πτώση στον ίδιο αριθμό στο ουδέτερο γένος

ικανάς: τη δοτική πληθυντικού αριθμού αρσενικού γένους στον συγκριτικό βαθμό

έπιπέσοι: το γ' πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής μέλλοντα

προειδώς: το α' πληθυντικό πρόσωπο οριστικής παρατατικού

Μονάδες 10

Γ4. α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικώς τα παρακάτω: **άγνοια, δύναμιν, πάσχοντας.**

(μονάδες 3)

β. «νικώμενοι»: Να αναλύσετε τη μετοχή στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση.

(1 μονάδα)

γ. «έν τῇ Ἀττικῇ ἢ νόσος πρῶτον ἤρξατο γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις»: Να μετατρέψετε τον ευθύ λόγο σε πλάγιο με εξάρτηση το «Θουκυδίδης ἔφη...»

(1 μονάδα)

δ. «ὥστε καὶ ἐλέχθη ὑπ' αὐτῶν ὡς οἱ Πελοποννήσιοι φάρμακα ἐσβεβλήκοιεν ἐς τὰ φρέατα»: Στην παραπάνω φράση:

i. Να μετατρέψετε την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο.

(4 μονάδες)

ii. Να μετατρέψετε τον πλάγιο λόγο σε ευθύ.

(1 μονάδα)

Μονάδες 10

Τύχη ἀγαθῇ

Ενδεικτικές απαντήσεις

A1.

α.

1. Λάθος
2. Σωστό
3. Λάθος

β.

1. «ή μὲν ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ἡ ἔλλειψις»
2. «ἡ ἀρετὴ, στοχαστικὴ γέ οὐσα τοῦ μέσου»
3. «Μεσότης δὲ δύο κακιῶν, τῆς μὲν καθ' ὑπερβολὴν τῆς δὲ κατ' ἔλλειψιν»

γ.

1. «μᾶλλον καὶ ἥττον»
2. «ἄριστον»
3. «τὸ δὲ μέσον ἐπαινεῖται καὶ κατορθοῦται»
4. «λόγῳ»

B1.

Ἡ κοινωνικὴ διάσταση τῆς ἀρετῆς φαίνεται στα ρήματα «δεῖ», «ψέγεται» καὶ «ἐπαινεῖται». Με τὸ πρῶτο ρήμα, τὸ «δεῖ», που δίνει δεοντολογικὸ περιεχόμενο στὴν ἔννοια τῆς ἀρετῆς, δηλώνεται ὅτι ἡ κοινωνία εἶναι αὐτὴ που καθορίζει τοὺς κανόνες συμπεριφοράς τοὺς ὁποῖους πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν οἱ πολῖτες. Αὐτοὶ οἱ δεοντολογικοὶ κανόνες οἱ ὁποῖοι ρυμίζουν τὴ συμπεριφορὰ καὶ κατευθύνουν πρὸς τὶς ἠθικὲς πράξεις ἀπαιτοῦν κόπο καὶ ἐπίπονη προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ πολίτη, ὁ ὁποῖος, λειτουργώντας ὡς μέρος τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου στὸ πλαίσιο τῆς πόλης-κράτους πρέπει νὰ λαμβάνει ὑπόψη τὴ χρονικὴ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποία νιώθει ἓνα συναίσθημα («ὄτε δεῖ»), τὰ πράγματα, δηλαδὴ τὶς συνθήκες σὲ σχέση με τὶς ὁποῖες πρέπει νὰ νιώθει ἓνα συναίσθημα («ἐφ' οἷς (δεῖ)»), τοὺς ἀνθρώπους σὲ σχέση με τοὺς ὁποῖους πρέπει νὰ νιώθει ἓνα συναίσθημα («πρὸς οὓς (δεῖ)»), τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο πρέπει νὰ νιώθει ἓνα συναίσθημα («οὗ ἕνεκα» (δεῖ)) καὶ τὸν τρόπο με τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ νιώθει ἓνα συναίσθημα («ὡς δεῖ»). Ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπομένως, ἀναφέροντας αὐτὲς τὶς παραμέτρους που καθορίζουν τὴν ἀνθρώπινη δράση, δίνει μεγάλη σημασία στὴν επικαιρικότητα τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφοράς.

Ἐπίσης, ἡ κοινωνία διαμορφώνει αὐτοὺς τοὺς κανόνες δεοντολογίας με βάση κριτήρια τὰ ὁποῖα εἶναι α) οἱ γραπτοὶ τῆς νόμοι, β) ἡ παράδοση, δηλαδὴ οἱ ἀγραφοὶ νόμοι καὶ τὰ πρότυπα πρὸς μίμηση ἢ ἀποφυγὴ καὶ γ) ὁ ὀρθός

λόγος, δηλαδή η λογική του φρόνιμου ανθρώπου. Ειδικά, μάλιστα, ο λόγος, δηλαδή η λογική, η φρόνηση, έχει μεγάλη σημασία, διότι έρχεται να συμπληρώσει τη λειτουργία του νόμου, βοηθώντας τον να τελειοποιήσει το έργο του, να συνηθίσει τους πολίτες να ενεργούν ενάρετα. Επίσης, ο φρόνιμος άνθρωπος είναι αυτός στο πρόσωπο του οποίου ενώνονται και συνυπάρχουν όλες οι αρετές. Όταν υπάρχει η φρόνηση, όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης, θα υπάρξουν όλες οι αρετές. Οι διάφορες αρετές δείχνουν πώς αντιδρά ο φρόνιμος στις διάφορες περιστάσεις. Αν λείπει μια αρετή, αποδιοργανώνεται το «όλον». Έτσι ο ηθικά «σπουδαῖος» αποτελεί μέτρο σύγκρισης για τους άλλους. Ο άνθρωπος που διαθέτει φρόνηση αποτελεί συμβολικό ή και ένσαρκο ηθικό πρότυπο μέσα στην κοινωνία και με τις τεκμηριωμένες επιλογές του γίνεται ο γνώμονας («κανών») της ηθικής και πολιτικής αρετής. Αποτελεί το ασφαλέστερο κριτήριο και τον καλύτερο οδηγό, γιατί εκείνος ορίζει, κρίνοντας με βάση την τέλεια γνώση του αγαθού, ποια είναι αγαθά, όπως και ποια είναι τα αντίθετά τους, δηλαδή τα φαύλα. Το κοινωνικό πρότυπο του «φρόνιμου» είναι επίσης ένα σχετικά αντικειμενικό δεδομένο που μετριάξει τον προσωπικό-υποκειμενικό χαρακτήρα της αριστοτελικής ηθικής.

Με τα άλλα δύο ρήματα, το «ψέγεται» και το «έπαινεῖται» δηλώνεται η στάση της κοινωνίας απέναντι στη συμπεριφορά του πολίτη. Έτσι, όταν η μεσότητα στη συμπεριφορά του πολίτη ταυτίζεται με τη μεσότητα που έχει θέση η κοινωνία, τότε αυτός επιβραβεύεται και γίνεται αποδεκτός από το κοινωνικό σύνολο, ενώ αντίθετα, όταν η συμπεριφορά του αποκλίνει από τη μεσότητα που έχει καθορίσει η κοινωνία, κατακρίνεται, αποδοκιμάζεται. Ο «έπαινος» και ο «ψόγος» (η επίκριση, η αποδοκιμασία), που αποδίδονται από την κοινωνία στα μέλη της, αποτελούν το χαρακτηριστικότερο δείγμα του πολιτικού χαρακτήρα της αριστοτελικής ηθικής. Οι καθιερωμένες αξίες της κοινωνίας αποτελούν ένα αντικειμενικό δεδομένο για τον εκάστοτε πολίτη. Εξισορροπείται έτσι για μια ακόμη φορά ο προσωπικός-υποκειμενικός χαρακτήρας της ηθικής. Γι' αυτόν τον λόγο, ο πολίτης, δεν αρκεί να καθορίσει μόνο τη δική του μεσότητα όσον αφορά τα συναισθήματα και τις πράξεις, αποφεύγοντας την υπερβολή και την έλλειψη, αλλά πρέπει αυτή του η μεσότητα να ταυτίζεται με τη μεσότητα της κοινωνίας. Επομένως, απαιτείται μόχθος και χρειάζεται να καταβάλλει προσπάθεια, προκειμένου να είναι ηθικός και, κατά συνέπεια, ευτυχής.

Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι το έργο και η ευθύνη του πολίτη να αποκτήσει την ηθική αρετή και να εκδηλώσει την αντίστοιχη συμπεριφορά καθίστανται ακόμη πιο δύσκολα, καθώς οι έννοιες του «δέοντος» και του «φρόνιμου ανθρώπου» δεν είναι εφάπαξ και οριστικά καθορισμένες, δεν παραμένουν σταθερές, αλλά μεταβάλλονται σε περιεχόμενο ανάλογα με την εποχή, τον τόπο, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τις λαϊκές παραδόσεις και τις ιστορικές καταβολές.

B2.

Η «προαίρεσις» είναι πολύ σημαντική στον καθορισμό της έννοιας της ηθικής αρετής. Είναι η ελεύθερη εκλογή, έλλογη προτίμηση και βούληση, που βοηθούν τον άνθρωπο να επιλέξει με ορθό τρόπο τις ενέργειές του, αποφεύγοντας τις ακρότητες της υπερβολής και της έλλειψης. Δε δηλώνει μια

άλογη και αδικαιολόγητη επιθυμία. Είναι δομικά συνδεδεμένη με τη διανοητική ικανότητα του ανθρώπου, τη σκέψη και την κρίση του. Αποτελεί επιλογή ανάμεσα στο καλό και το κακό και επιδίωξη του ενός ή του άλλου. Η ηθική αρετή, ακριβώς επειδή βασίζεται στην «προαίρεσιν» αποκτά ιδιαίτερο περιεχόμενο, διότι, αν ήταν προϊόν τύχης ή καταναγκασμού, δε θα είχε καμία αξία. Στο πλαίσιο της ηθικής διδασκαλίας του Αριστοτέλη ανατίθεται καθοριστικός ρόλος στην προαίρεση, διότι αποτελεί ελεύθερη και συνειδητή επιλογή του ενός ή του άλλου τρόπου ζωής, η οποία οδηγεί σε συγκεκριμένες αποφάσεις σε κάθε μία επιμέρους περίπτωση. Δίκαιος δεν είναι αυτός που τυχαίνει να κάνει κάποιες δίκαιες πράξεις, αλλά αυτός που συνειδητά επέλεξε τη δικαιοσύνη ως στάση ζωής και ακολουθεί στις επιμέρους επιλογές του την αντίστοιχη σταθερή πορεία. Συνδέεται, επομένως, με τον χαρακτήρα του ανθρώπου, την αγωγή που έχει λάβει, τη λογική που διαθέτει και την προσωπική του βούληση να αγωνιστεί για την κατάκτησή της. Άλλωστε, η ηθική αρετή είναι «ἕξις», δηλαδή ένα μόνιμο στοιχείο του χαρακτήρα το οποίο ο άνθρωπος κατέχει μέσω του εθισμού σε συγκεκριμένες ενέργειες.

Δεν αρκεί, όμως, μόνο η «προαίρεσις», προκειμένου ο άνθρωπος να προβεί σε μια ηθική πράξη· χρειάζονται επιπλέον η συνείδηση της πράξης και η πραγματοποίηση της πράξης αυτής με σιγουριά και σταθερότητα. Πιο συγκεκριμένα, ο άνθρωπος, προκειμένου να χαρακτηριστεί μια πράξη του ενάρετη, οφείλει να γνωρίζει, να έχει συνειδητοποιήσει ότι η συγκεκριμένη πράξη είναι ενάρετη («εἰδώς»), θα πρέπει να επιλέγει τη συγκεκριμένη πράξη για την αξία που έχει η ίδια η πράξη («προαιρούμενος») και όχι για άλλους λόγους, όπως για παράδειγμα, επειδή πρόκειται να αποκομίσει κάποιο όφελος από αυτήν και, τέλος, πρέπει τη συγκεκριμένη πράξη να την επαναλαμβάνει «βεβαίως καὶ ἀμετακινήτως», διότι η αρετή κατακτάται και διατηρείται με την επανάληψη. Εξάλλου, κατά τον Αριστοτέλη η «εὐδαιμονία» που προκύπτει από την απόκτηση της αρετής είναι «ψυχῆς ἐνέργειά τις κατ' ἀρετήν τελείαν», δηλαδή δεν είναι μία κατάσταση της ψυχής αλλά μια ενέργεια σύμφωνα με τους κανόνες της τέλει αρετής.

B3.

- α. Λάθος
- β. Σωστό
- γ. Λάθος
- δ. Λάθος
- ε. Σωστό

B4.

- ἡσθῆναι: δυόσμος
- πάθη: πένθιμος
- ἔστιν: παρουσία
- ἕξις: νουνεχής
- ὑπερβολήν: βεληνεκές

B5.

Ο Αριστοτέλης αποδεικνύει ότι υπάρχει υπερβολή, ἔλλειψη και μεσότητα στα συναισθήματα. Ἐτσι, για παράδειγμα, στο συναίσθημα του φόβου, η

υπερβολή είναι η δειλία, η έλλειψη είναι το θράσος, ενώ η μεσότητα είναι η ανδρεία· ως προς την επιθυμία, στην έλλειψη είναι η αναισθησία, στην υπερβολή η ακολασία, ενώ στη μεσότητα η σωφροσύνη. Στη συνέχεια, θέτει τις παραμέτρους οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, προκειμένου να κριθεί αν κατά τη βίωση του συναισθήματος παρουσιάζεται υπερβολή, έλλειψη ή μεσότητα· αυτές οι παράμετροι είναι ο χρόνος, η κατάσταση, τα πρόσωπα, ο λόγος και ο τρόπος βίωσης του συναισθήματος («τὸ δ' ὅτε δεῖ καὶ ἐφ' οἷς καὶ πρὸς οὓς καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὡς δεῖ»). Επίσης, επειδή οι πράξεις, δηλαδή η συμπεριφορά, είναι η εκδήλωση των συναισθημάτων, υπερβολή, έλλειψη και μεσότητα υπάρχει και σε αυτές. Ο άνθρωπος, θεωρώντας ως λάθος την υπερβολή και την έλλειψη («ὑπερβολὴ ἀμαρτάνεται καὶ ἡ ἔλλειψις»), τις απορρίπτει και επιλέγει στα συναισθήματα και τις πράξεις του ως ορθή τη μεσότητα («τὸ δὲ μέσον κατορθοῦται»). Αυτή η επιλογή αποτελεί τον υποκειμενικό τρόπο με τον οποίο καθορίζεται η συμπεριφορά. Η κοινωνία με τη σειρά της βάσει της νοοτροπίας, των παραδόσεων, των νόμων και της λογικής αξιολογεί αυτήν τη συμπεριφορά, επιβραβεύοντας αφενός τη μεσότητα («τὸ δὲ μέσον ἐπαινέϊται»), κατακρίνοντας αφετέρου την υπερβολή και την έλλειψη («ἢ μὲν ὑπερβολὴ ψέγεται καὶ ἡ ἔλλειψις»). Αυτή ακριβώς η λογική η οποία αποτελεί το σταθερό στοιχείο κατά την επιλογή της μεσότητας («ἔξις προαιρετικὴ») είναι η λογική του φρόνιμου ανθρώπου («ἠρίσμενη λόγῳ καὶ ὧ ἂν ὁ φρόνιμος ὀρίσειεν»). Κατά συνέπεια, η λογική του συνेतού ανθρώπου είναι το μέτρο που καθορίζει τη συμπεριφορά στην αρχή της μεσότητας.

Όπως ο Αριστοτέλης έτσι και ο Πλούταρχος, ο οποίος έχει επηρεαστεί από τον αριστοτελικό φιλοσοφικό λόγο, υποστηρίζει ότι υπάρχει υπερβολή και έλλειψη στην ανθρώπινη συμπεριφορά («Το παθητικό και άλογο κινείται άλλοτε με μεγάλη σφοδρότητα και ταχύτητα και άλλοτε πιο μαλακά και αργά απ' ὅ,τι απαιτεί η περίσταση»). Αυτή η υπερβολή και η έλλειψη στα πάθη «καταλύεται» με την παρέμβαση της λογικής, του «πρακτικού λόγου». Έτσι, σύμφωνα με τα παραδείγματα που παραθέτει ο Πλούταρχος, όπου στη συμπεριφορά («πράξεις») παρατηρείται «ασθένεια» ή «αδυναμία» η λογική επαναφέρει την ισορροπία, «υποκινώντας την ορμή»· όπου από την άλλη υπάρχει υπερβολή και έλλειψη τάξης, ο λόγος μετριάζει την ορμή και αποκαθιστά την ισορροπία. Έτσι, οι ηθικές αρετές «εμφυτεύονται στο άλογο» μέσω της λειτουργίας της λογικής, η οποία επιλέγει τη μεσότητα.

Γ1.

Και στην πόλη της Αθήνας ενέσκηψε (ο λοιμός) ξαφνικά και αρχικά προσέβαλε τους ανθρώπους (που κατοικούσαν) στον Πειραιά, με αποτέλεσμα να λεχθεί από αυτούς ότι τάχα οι Πελοποννήσιοι είχαν ρίξει δηλητήριο στα πηγάδια· διότι εκεί δεν υπήρχαν ακόμη δημόσιες βρύσες. Αργότερα όμως έφτασε και στην πάνω πόλη και τότε πια άρχισαν να πεθαίνουν πολλοί περισσότεροι.

Γ2.

α.

Η συγκεκριμένη ασθένεια είχε λάβει εκείνη την περίοδο σημαντικές διαστάσεις τόσο λόγω της έκτασής της όσο και λόγω των θυμάτων που άφηνε στο

πέρασμά της («οὐ μέντοι τοσοῦτός γε λοιμὸς οὐδὲ φθορὰ οὕτως ἀνθρώπων οὐδαμοῦ ἐμνημονεύετο γενέσθαι»). Οἱ κάτοικοι τῶν πληγείσων περιοχῶν προσπαθοῦσαν νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουν, ἀλλὰ μάταια· οἱ γιατροὶ δὲν ἤξεραν τὴ φύση τῆς ἀσθένειας καὶ, κατὰ συνέπεια, δὲν υπῆρχε τρόπος νὰ τὴ θεραπεύσουν («οὔτε γὰρ ἰατροὶ ἤρκουν τὸ πρῶτον θεραπεύοντες ἀγνοία»), ἐνῶ παράλληλα καὶ οἱ ἴδιοι υπέκυπταν σὲ αὐτὴν, ὅπως καὶ ὅσοι ἔρχονταν σὲ ἐπαφὴ μαζί της («ἀλλ' αὐτοὶ μάλιστα ἔθνησκον ὄσω καὶ μάλιστα προσῆσαν»). Δὲν υπῆρχε κανένα ἀπολύτως μέσο θεραπείας τῆς («οὔτε ἄλλη ἀνθρωπεῖα τέχνη οὐδεμία»). Ἐπίσης, οὔτε οἱ παρακλήσεις στοὺς θεοὺς οὔτε ἡ προσφυγὴ στα μαντεῖα εἶχαν κάποιο ἀποτέλεσμα («ὄσα τε πρὸς ἱεροῖς ἰκέτευσαν ἢ μαντείοις καὶ τοῖς τοιούτοις ἐχρήσαντο, πάντα ἀνωφελεῖ ἦν»), με συνέπεια ὅλοι νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ κάθε προσπάθεια, καταβεβλημένοι ἀπὸ τὴν ἀσθένεια («τελευτῶντές τε αὐτῶν ἀπέστησαν ὑπὸ τοῦ κακοῦ νικώμενοι»).

β. Ὁ ἱστορικός ἀναφέρει ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὅ,τι πει κάποιος σχετικὰ με τὴν προέλευση καὶ τὶς αἰτίες τῆς ἀσθένειας («λεγέτω μὲν οὖν περὶ αὐτοῦ ὡς ἕκαστος γινώσκει [...] ἀφ' ὅτου εἰκὸς ἦν γενέσθαι αὐτό, καὶ τὰς αἰτίας») εἴτε εἶναι ἀπλὸς πολίτης («ἰδιώτης») εἴτε εἰδήμων («ἰατρός»), ὁ ἴδιος θὰ περιγράψει τὴν ἀσθένεια τόσο ὅσον ἀφορὰ τὴν πορεία ὅσο καὶ τὰ συμπτώματά της, διότι ἐπιθυμεῖ, σὲ περίπτωσιν ποὺ ὁ λοιμὸς ἐνσκήψει καὶ πάλι, νὰ ὑπάρχει ἡ δυνατότητα στοὺς μεταγενέστερους τουλάχιστον νὰ τὴ διαγνώσουν («ἐγὼ δὲ οἶόν τε ἐγίγνετο λέξω, καὶ ἀφ' ὧν ἂν τὶς σκοπῶν, εἴ ποτε καὶ αὐθις ἐπιπέσοι, μάλιστ' ἂν ἔχοι τι προειδῶς μὴ ἀγνοεῖν»). Μάλιστα, ἡ καταγραφή ποὺ προτίθεται νὰ κάνει ἔχει τὴν ἰσχύ τῆς προσωπικῆς μαρτυρίας, καθὼς καὶ ὁ ἴδιος προσβλήθηκε ἀπὸ τὴν ἀσθένεια καὶ ἀκόμη εἶδε πολλοὺς νὰ ἔχουν ἀσθενήσει («ταῦτα δηλώσω αὐτός τε νοσήσας καὶ αὐτὸς ἰδὼν ἄλλους πάσχοντας»).

Γ3.

θεραπεύοντες: θεραπεύον
προσῆσαν: πρόσιθι
ἀνωφελεῖ: ἀνωφελεῖ
ἀπέστησαν: ἀφεστηκέναι / ἀφεστάναι
ἦψατο: ἦφθε
φρέατα: φρέαρ
ἄστινας: ἄτινα / ἄττα
ἰκανάς: ἰκανωτέροις
ἐπιπέσοι: ἐπιπεσοῖντο
προειδῶς: προήδεμεν / προήσημεν

Γ4.

α.

ἀγνοία: ἐπιρρηματικός προσδιορισμός, δοτικὴ τῆς αἰτίας στο ρῆμα «ἤρκουν».
δύναμιν: ἀντικείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου «ἔχειν».
πάσχοντας: κατηγορηματικὴ μετοχὴ ἀπὸ τὸ «ἰδῶν», με ὑποκείμενο τὸ «ἄλλους»· ἡ μετοχὴ ἀναφέρεται στο ἀντικείμενο τῆς μετοχῆς «ἰδῶν».

β. ἐπεὶ/ἐπειδὴ ἐνικῶντο

γ.Θουκυδίδης ἔφηεν τῇ Ἀττικῇ τὴν νόσον πρῶτον ἄρξασθαι γενέσθαι τοῖς Ἀθηναίοις.

δ.

i. ὥστε καὶ ἔλεξαν/εἶπον οὗτοι ὡς ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων φάρμακα ἐσβεβλημένον εἶη ἐς τὰ φρέατα

ii. «Οἱ Πελοποννήσιοι φάρμακα ἐσβεβλήκασιν ἐς τὰ φρέατα»

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΟΡΟΣΗΜΟ ΡΑΦΗΝΑΣ.

ΟΡΟΣΗΜΟ